

Bin Laden i les teories dels Peones Negros; la CIA, Marilyn i els extraterrestres; maçons, jueus i comunistes, les bruixes i fins i tot els Pokemon: per a una determinada (i sovint induïda) manera d'entendre (o de fer entendre) la realitat, res no s'explica sense la força sinistra d'una conspiració. En presentem algunes de les més contemporàniament sonades.

Les velles històries de la guerra freda mai no moren. Complots, espies, gavadines i dolents dolentíssims de l'època del teló d'acer es resisteixen a desaparèixer de l'imaginari col·lectiu i quedar relegades al món de les novel·les o els films d'aire retro. Sobretot perquè encara hi ha expedients oberts.

La setmana passada, per exemple, es feia públic que un grup d'oficials de policia britànics havien anat fins a Bulgària el mes de maig per revisar documentació, entrevistar una quarantena de testimonis i reobrir així el famós cas de l'assassinat del paraigua: el dramaturg búlgar Georgi Markov, refugiat a Londres des del 1969, havia sobreviscut a dos intents d'assassinat; el tercer li va costar finalment la vida quan, el 1978, caminant pel pont de Waterloo, algú li

va punxar el tou de la cama amb la punta d'un paraigua: Markov moria enverinat quatre dies després de la fatal topada. Hi va haver un cap de la policia secreta búlgara detingut durant deu mesos, el 1992, acusat de destruir documentació sobre el cas. Res més. Al llarg del temps, diversos testimonis han relacionat els serveis secrets búlgars i la inefable KGB amb el luctuós paraigua però, ara per ara, encara és hora que ningú pugui provar res.

Diu el diccionari que una conspiració és una "confabulació contra la vida, la seguretat, etc, d'una persona o de diverses, contra una institució". D'intrigues i confabulacions n'hi ha hagut, probablement, des que som humans. I n'hi ha, també, diguem-ho de passada, en més animals socials. Sembla lògic, sigui com sigui, de pensar que Markov va ser

víctima d'una "confabulació contra la seva vida". Que hi hagi conspiracions de més o menys abast (de partit o d'escala de veïns, a la feina, a l'escola o a les històries d'espies —confabulatòries per definició—), però, no justifica la fal·lera que impregna de vegades individus i col·lectius humans convençuts de trobar resposta a fets complexos o trasbalsadors en les teories conspiratives, per més esgavellades que siguin.

On i quan. "Yo nunca he hablado de conspiración, pero la hubo; y en ella estuvieron implicados Càrod-Rovira, la selección catalana de hockey patines, Al Gore, algunos dirigentes de la Sexta...". La paròdia d'Àngel Acebes que oferia el programa televisiu d'humor *Polònia*, on el personatge feia referència a la trama conspirativa que determinades instàncies (des del seu partit, el PP, i des d'alguns mitjans de comunicació, etcètera) van voler dibuixar darrere l'atemptat de l'11M a Madrid, il·lustra perfectament l'envitricoll en què es converteixen sovint les teories conspiratives. I la intencionalitat, val a dir-ho, que amaga també sovint el ventilador que les escampa.

En tot cas, a l'hora d'analitzar les teories conspiratives que han impregnat o impregnen el món, cal tenir present on i quan es difonen: cada, diguem-ne, conspiració és un cas i respon a paràmetres que n'instiguen i en propicien l'èxit. N'hi ha que són fruit del pensament superstitios, que arrelen en pors atàviques al desconegut o en la necessitat d'identificar culpables per a desgràcies informes, que responen a interessos d'estat o religiosos o que combinen diversos d'aquests factors i n'hi sumen més.

No són pas, les teories conspiratives, exclusives de l'època contemporània: la persecució de les presumptes bruixes instigada als segles XVI i XVII (i els fantàstics relats de conxorxes per al mal que es van arrencar sota amenaces o tortura i que corroboraven i realimentaven la teoria conspirativa) va aconseguir culpables propiciatòries per a les desgràcies humanes i va encarrilar el malestar social lluny de les classes dirigents; la persecució contra l'orde del Temple, justificada amb les més fantàstiques històries de tresors i misteris i dimonis, va permetre un enriquiment substancial de la corona francesa i l'eliminació, de passada, d'una

entitat amb poder (i va propiciar un mite amb tanta força que encara cueja); les campanyes catòliques per a denunciar conspiracions luteranes i les campanyes protestants contra el Vaticà han permès tot un imaginari en cadascun dels àmbits d'influència... la llista és llarga i no pretenem, ara, més enllà de constatar-ne la històrica pervivència, cap exhaustivitat.

Tampoc no podem ser exhaustius en les teories conspiratives que han campat i campen per la nostra contemporaneïtat; provarem, si de cas, de fer-ne una succinta enumeració. Advertim d'entrada que no hi seran totes. Però sí, almenys, algunes de les més significatives.

- **Les societats secretes religioses.** Tant si es tracta de grups intravaticans encarregats de servir secrets que contradirien el dogma com si parlem d'ordes o sectes fora de l'ortodòxia que s'han mantingut al llarg dels segles malgrat les persecucions (o que actuen dins l'ortodòxia amb paràmetres aliens: les

combinacions es multipliquen), les societats secretes religioses continuen despertant la imaginació. Templers i càtars i *illuminati*, jesuïtes i dominics semblen no tenir cap més fi que la de conspirar, ara com abans. O la de fornir arguments a la més diversa casta d'escriptors de *best-sellers*. El recent èxit d'*El codi Da Vinci* beu precisament d'aquesta font d'aparença inesgotable.

- **Els aliens són entre nosaltres.** Representen *l'altre* per antonomàsia i, per a bé o per a mal, viuen entre nosaltres. És un dels secrets que oculta el govern dels EUA o el govern mundial a l'ombra, amb els quals col·laboren els homenets verds en l'àrdua tasca de dominar el món. O potser no hi col·laboren i els governs només amaguen cabudament les proves d'existència d'ovnis. O potser és que ni tan sols no se n'han adonat, des del poder humà, que hi són, i els alienígenes confabulen en la fosca per subjugar-nos a tots. Les versions de la conspiració extraterrestre tenen força seguidors al món occidental, i han donat peu, combinades amb la dèria del govern a l'ombra, a la creació de Majestic 12, el comitè secret que va crear el president dels EUA Harry S. Truman l'any 1947 per dirigir les investigacions sobre extraterrestres (i torna a haver-hi tants barrets com caps: pot ser que l'M12 només investiguï, o que estigui en mans d'un conubni maçó que coordina els contactes

amb els alienígenes amb el fi –no caldria sinó– d'instaurar un nou ordre mundial, o que canalitzi l'activitat extraterrestre i permeti l'experimentació amb humans en canvi de tecnologia).

- **Armstrong no va trepitjar la lluna.** En aquest cas s'uneixen un seguit de desconfiances: de la versió oficial, de la ciència en general, dels EUA en concret, dels mitjans de comunicació... El cas es resumeix en una farsa filmada en un plató terrestre i retransmesa després com a allunatge per tal de passar davant l'URSS en la cursa espacial. Per

bé que els interrogants que planteja la teoria conspirativa ja han estat respostes a bastament (la bandera que no *oneja*, sinó que es manté estesa per un pal a la part superior, etc.), un percentatge important de la població europea i nord-americana continua pensant que el "gran pas per a la humanitat" mai no va deixar

La infinita conspiració

Joan M. Oleaque

Periodista

fum, una conspiració per a ocultar qui sap què. L'ús mediàtic del recurs a la conspiració allarga fins al deliri la cobertura de crims que, sense això, no haurien donat més rèdits periodístics que aquells que van units a l'interès social, i no a l'interès econòmic i morbós, que és el que ara succeeix. Evidentment, molts dels periodistes que utilitzen el recurs a la conspiració l'invoquen amb una suposada missió

d'aclariment de la part més fosca de la realitat.

Amb una presumpta voluntat de saber *què hi ha ocult*. A causa d'això, el crim, que inicialment havia colpit tothom, acaba no important a ningú, perquè la història conspiratòria acaba substituint el crim real i esdevenint molt més interessant –i tolerable– que el crim mateix. La veritat s'esvaeix i la fantasia regna per sempre en unes cròniques tòpiques que utilitzen mitges veritats i mentides amb aparença certa. La gent recela d'allò que havia pensat al principi i s'apunta a les teories d'última hora. I la vergonya del periodisme es converteix així en periodisme d'investigació.

Des del crim dels marquesos d'Urquijo al tèrbol màrqueting de l'anomenat cas *Madeleine*, la premsa ha convertit els crims de gran impacte en un carnaval molt rendible. L'única manera de fer-ho –i el cas Alcàsser o la desaparició de la farmacèutica d'Olot ho varen demostrar– és intentant que tot allò que envolta el fet sembli més un film o telenovel·la que no realitat pura i, sobretot, dura. Com passa a les sèries televisives de sobretaula, el tractament mediàtic d'alguns crims origina sorpreses en l'argument; sorpreses a mig camí entre el calfred i la riulla sinistra. Normalment, els qui primer eren bons es transformen en dolents, els qui eren dolents acaben semblant innocents, i el delictes inicial acaba convertint-se en una cortina de

petjada al nostre satèl·lit. Hi ha versions més complicades del complot que parlen també de l'ocultació de l'albirament, des de l'Apol·lo XI, d'una formació de naus extraterrestres darrere la lluna.

- **Qui va matar Marilyn?** Que Marilyn Monroe s'intoxicqués amb una lavativa per a aprimar-se sembla una probabilitat massa vulgar per unir-la al *sex symbol* per antonomàsia. Té més *glamour* i més de tot barrejar-hi la CIA i el clan Kennedy i trobar explicacions conspiratives (i, per tant, amb sentit) per a les morts sobtades de personatges coneguts (és la humana dèria de cercar explicacions extraordinàries a fets que trobem també extraordinaris). El cas Diana de Gal·les s'afegiria a la llarga llista d'assassinats encoberts amb allò tan suat del "que semblava un accident". Els morts a trets amb culpable no provat o no prou satisfactori (cas Kennedy) solen donar peu, també, a tota mena de trames i especulacions. I omplen pàgines de llibres molt venuts. I mantenen rèdit mediàtic. I narinant.

- **La conjura judeo-maçònica-comunista.** Per bé que cadascun d'aquests ítems mereixeria un punt ell tot sol, perquè protagonitzen bona part de les teories conspiratives d'èxit, en alguns casos (com en el de la famosa expressió franquista o en l'agitació ultradretana que va propiciar l'afer Dreyfus a l'estat francès) s'han unit tots tres per crear un *contuberni* encara més gros. L'antisemitisme que ha impregnat l'Europa cristiana i el món àrab ha estat un brou de cultiu propici per a fer créixer la imatge dels jueus entestats a enriquir-se amb les més males arts, a dominar el món en una conxorxa premeditada (i d'aquí ve el rumor que va convertir els Pokemon en eines de la conspiració: resulta que el joc forma part del *pla jueu per corrompre la ment* dels infants musulmans i allunyar-los de l'islam: desmentir que Pokemon signifiqui "Al·là no existeix" en japonès no és rellevant per als escampadors de la facècia). Però la imatge no ha sorgit per generació espontània. El 1921, per exemple, es va demostrar que els famosos *Protocols dels savis de Sió* (un suposat pla jueu de dominació en què els mateixos conspiradors es declaren per escrit amb una ambició "il·limitada, un

rancor voraç, un desig desprietat de venjança i un odi intens": com perquè cap lector ingenu no s'oblidi de quina pinta fan *els dolents*) van ser escrits i editats a instàncies del tsar Nicolau II, en plena decadència i com a mesura de distracció: si la ira popular s'encara cap als jueus, deixarà d'apuntar-me a mi, sembla que va pensar el personatge. Com en tota teoria conspirativa que s'ho valgui, el fet de provar-ne la falsedat no ha evitat que es continuï propagant.

D'una altra banda, el tarannà progressista i el secretisme que han caracteritzat la maçoneria els han fets blanc propici per a bromes sobre les seves intencions. En determinats moments de la història, la mera acusació de pràctiques maçòniques ha servit per a reprimir *desafectes*. La *cacera de bruixes* maccarthista és un altre exemple nítid de l'ús oficial d'una teoria conspirativa (els plans comunistes per a envair els EUA) per a la *depuració* (i, mentrestant, a l'URSS s'utilitzava el fantasma de l'*enemic interior* per fer si fa no fa el mateix).

- **Paradigma 11S.** Aquest és un complot complicat, perquè, de fet, n'abasta molts. D'una banda, hi ha la gran xarxa terrorista d'al-Qaida, amb un misteriós Bin Laden - Fumanxú al capdavant i ramificacions extraordinàries que complou

ta accions contra Occident i esdevé un perill tan real -explica determinat discurs oficial- que justifica invasions i guerres. De la banda contrària, hi ha la convicció (arrelada en la desafecció envers el poder estatal que defineix bona part de la idiosincràsia nord-americana: la versió oficial és qüestionada per definició, perquè per definició pretén enganyar la ciutadania -i com que, sovint, a còpia de mitges veritats o mentides senceres, ho fa, té una audiència escamnada-) que els atacs de l'11S van comptar amb el suport

i la infraestructura del govern dels EUA (o, en la versió més suau del complot, amb la seva permissivitat), amb avions pilotats per control remot, demolició de les torres amb explosius col·locats per endavant, etc. L'objectiu: justificar la guerra de l'Iraq i augmentar el control intern sobre la població (coses que han succeït i que alimenten les especulacions conspiratives, val a dir, igual com ho fan l'obscurantisme i les contradiccions que amaren les versions oficials).

- **El cas del científic boig.** La por a la ciència, la superstició científica que dibuixa el raciocini sempre a tocar d'una bogeria perillosa s'assenta en una visió del món sustentada pel poder religiós que presenta la natura com a ens benèfic i harmoniós per definició (creació divina) i l'ésser humà com el demiürg perillós que, jugant a ser déu, l'amenaça (i acaba essent castigat). Des d'aquest paràmetre, la ciència és vista com una amenaça i, els científics, com a ocultadors de veritats i complotadors contra el benestar humà. En aquest camp s'inclouen la creació de malalties (la sida o l'Ebola), les armes climàtiques (causa real d'huracans devastadors), la sistemàtica ocultació de descobriments clau (per bé que, com solia recordar Carl Sagan, la comunitat científica precisament fa públics els seus descobriments tan bon punt els té comprovats per tal de poder-se'n atribuir l'autoria) o la pràctica (prou comuna, es veu) d'implantar microxips a personatges rellevants per tal de controlar-ne les accions (i diuen que Javier Solana i Bill Clinton ja estan *implantats...*; en fi...).

- **Qui són els amos del món?** En una versió extrema de la pressió que pugui fer grups econòmics o religiosos o etcètera sobre els governs diversos, hi ha el dibuix d'un govern mundial a l'ombra que pot ser regit per jueus o maçons o extraterrestres o societats secretes (sempre som allà mateix), que pot anomenar-se Club Bildelberg, que pot estar en guerra amb els rèptils humanoides que viuen a l'interior de la Terra (que, a tal efecte, és buida) o, simplement, conspirar en profit propi. En tot cas, sempre hi ha una conspiració a gust del consumidor.

Núria Cadenes